

El lèxic en la traducció jurídica

Josep Torrent

Professor de llenguatge administratiu i jurídic
de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya

La situació actual de les persones que han d'elaborar textos jurídics en català a partir d'originals en castellà es podria definir com una cursa d'obstacles per a arribar a trobar els termes o les expressions justes i equivalents per a cada problema lèxic que se'ls presenta, cursa en què els materials disponibles fan la funció de tanques successives que cal anar superant fins a la consecució de les formes cercades.

Com que la bibliografia existent és copiosa i incompleta, la simple recerca esdevé una tasca feixuga, però ineluctable, per a la conformació de textos correctes jurídicament i lingüísticament.

La meua exposició d'avui no és sinó una petita mostra del viacrucis recorregut diàriament per les persones que —empeses per lloables bones intencions— han de forjar documentació jurídica en català. Al final d'aquesta recensió, hi figura la bibliografia que he consultat.

En primer lloc, analitzo algunes formes esmentades a la fitxa *Terminologia jurídica i administrativa*, del Departament de Justícia, un vocabulari bilingüe castellà-català que conté locucions i termes utilitzats habitualment en l'àmbit jurídic i administratiu. A continuació, exposo les deficiències, millorables fàcilment, que presenten algunes entrades de la fitxa.

Pel que fa a les locucions, inclou formes usuals en ambdós tecnolèctes, i també incorpora un ampli repertori de locucions prepositives, conjuntives i adverbials, i altres expressions, pròpies de la llengua estàndard.

Tot i que a la bibliografia que s'esmenta a la fitxa hi apareix el *Diccionari de la llengua catalana* (DLC), algunes formes no figuren en el DLC, però sí en el *Gran diccionari de la llengua catalana* (GDLC): *tot i així*, *a fi i efecte de*.

A l'entrada *a propòsit de*, hi consten com a formes sinònimes *a propòsit de*, *en ocasió de*

i *respecte a*; la locució *en ocasió de* no apareix en el DLC, però sí en el GDLC, amb el significat d'«en l'escaiença de», «en l'avinentesa de». En tot cas, sembla que aquestes locucions no són sempre intercanviables sintàcticament: *a propòsit de* i *respecte a* es poden usar com a preposicions marc, és a dir, a començament de frase, per a indicar l'assumpte de què es parlarà; en canvi, *en ocasió de* té un significat més aviat temporal o causal en la majoria de contextos possibles; és, doncs, una locució sinònima de *en el moment de*, *amb motiu de*, *arran de*, *per raó de* o *quan*.

A l'entrada *con tal que* es consignen com a sinònims *a condició que* i *mitjançant que*; encara que aquesta darrera forma apareix en el DLC i el GDLC, pot resultar excessiu d'incloure-la en un vocabulari d'aquestes característiques, atès que, si bé se'n pot trobar algun exemple d'ús (el DLC recull la frase «Va dir que hi aniria mitjançant que algú l'acompanyés», i el *Diccionari català-valencià-balear*, la construcció «Mitjensant que vós no digau res»), és dubtós que la preposició *mitjançant* admeti una completiva amb *que* (la *Gramàtica del català contemporani* considera agramatical el resultat d'aquesta mena de complementació en el cas de la locució *per mitjà de*).

A l'entrada *de conformidad con* hi ha *conformement a* i *conformement amb*; per contra, a l'entrada *conforme a* es consigna *conforme a*, però no *conforme amb*, forma que es recull a l'entrada *conforme con* amb el sentit de 'satisfet de', significat que no apareix en el DLC ni en el GDLC. D'altra banda, aquestes equivalències poden desorientar els qui només reconeixen com a correctes, i sinònimes de *de conformitat amb*, les formes *conformement a* i *conforme a*.

L'entrada *al efecto de* hi figura dues vegades amb solucions lleugerament diferents, que tampoc no coincideixen amb les de les entrades *a efectos de* i *los efectos de*. La locució *de resultes de* apareix a l'entrada *de resultas de*, però no a la de *a resultas de*. A l'entrada *correr a cargo de* hi ha *anar a càrrec de*, expressió que no figura a la de *ir a cargo de*. L'entrada *lo procedente* dóna com a solució *el que sigui oportú*, i no *el que sigui procedent*.

Respecte als termes que consten a la fitxa, no s'han tingut en compte formes consignades en el GDLC, com ara *impagament* (a l'entrada *impago* hi figura *manca de pagament*) i *infundat* (*infundado: sense fonament*). D'altra banda, hi ha algunes omissions, com ara a l'entrada *innumerable*, en la qual no es consigna *innombrable*.

Tenint en compte que a la fitxa les equivalències se separen amb comes si les formes són sinònimes, i amb punt i coma si tenen un significat diferent, algunes solucions no són especialment coherents. Per exemple, a les entrades *adelantar*, *adelanto* i *anticipar*:

adelantar: bestreure (diners); avançar, anticipar
adelanto: bestreta, avançament, acompte
anticipar: anticipar, bestreure, avançar (diners).

Tampoc no és encertada la resolució de l'entrada *acordar* (*acordar: acordar, disposar*), ni la de les de *devengado*, *devengar* i *devengo*, en les quals s'ateny el despropòsit màxim:

devengado: meritat, degut; produït, reportat, aportat; redituat

devengar: meritat, guanyar, tenir dret a; produir, reportar, aportar, redituat; costar, importar

devengo: meritació, dret a percebre; rèdit, guany; cost, import.

Així i tot, malgrat les deficiències esmentades i atesa la manca de materials més apropiats per a la traducció de textos jurídics, la fitxa *Terminologia jurídica i administrativa* continua essent encara una eina imprescindible per a moltes de les persones que redacten o revisen documents jurídics. Així, per exemple, a les entrades *tipo* i *busca y captura*, s'hi consignen les formes catalanes normatives (*tipo: tipus; mena, classe* // *busca y captura: crida i cerca*). En canvi, en el *Formulari jurídic*, editat pel Consell dels Il·lustres Col·legis de Procuradors dels Tribunals de Catalunya, l'entrada *tipo* presenta com a equivalents sinònims *tipus*, *classe* i *mena*, i l'entrada *busca y captura*, també com a sinònims les formes *crida* i *cerca* i *recerca* i *captura*.

Per a acabar el comentari sobre la fitxa, pot ser interessant de fer una breu referència a la genuïnitat d'algunes solucions, aspecte que s'ha de relacionar amb les variacions en els diccionaris respecte a l'acceptació de diversos calcs semàntics del castellà. Per il·lustrar-ho, reproduïxo les definicions i els exemples de *celebrar* i *personar-se*:

celebrar (DLC): *Celebrar eleccions.*

celebrar (GDLC): *Acomplir (una reunió, un acte). Celebrar un congrés, una assemblea. Celebrar les eleccions.*

personar-se (DLC): *Comparèixer en un judici per constituir-s'hi com a part.*

personar-se (GDLC): **1** *Acudir personalment a un organisme oficial per a complir una obligació.* **2** *DR PROC Comparèixer en un judici per a constituir-s'hi com a part.*

Ateses aquestes definicions, no ha de resultar estrany de trobar a la fitxa, i en d'altres vocabularis castellà-català, entrades com ara les següents:

celebrar: celebrar (un judici)

personarse: presentar-se, acudir, anar; personar-se, comparèixer

personarse ante: personar-se davant

presentarse: presentar-se, acudir, comparèixer

comparecer: comparèixer, personar-se

comparecer ante: comparèixer davant, presentar-se davant

L'admissió en la llengua estàndard de formes com les esmentades pot emmenar fàcilment a acceptar altres formes usuals en castellà que diversos autors han recomanat de bandejar de la documentació jurídica. Aquest és el cas del verb *evacuar*, que també apareix a la fitxa amb l'única equivalència *evacuar*, i que en general es pot substituir per altres verbs, com ara *despatxar*, *enllestir*, *complir*, *emetre*. O l'expressió *posar en coneixement*, usada a tort i a dret, que la fitxa no consigna. Afortunadament, ni el DLC ni el GDLC no han recollit l'accepció de *exploració* del *Diccionari jurídic català* (DJC):

exploració: 1 Declaració en causa criminal d'un testimoni impúber. 2 Entrevista que en les causes de separació i divorci té el jutge amb els fills menors d'edat de la parella, obligatòriament si són majors de dotze anys i potestatívament si són menors.

D'altra banda, si es comparen les solucions de la fitxa amb les del DJC i el GDLC, es poden trobar diferències atribuïbles al fet que el DJC no s'ha actualitzat i, òbviament, no inclou la terminologia normativa, posterior a la seva edició, aprovada pel Consell Supervisor del TERMCAT. Així i tot, n'hi ha d'altres d'inexplicables per aquest motiu. Per exemple, a la fitxa hi ha *societat de guanys* com a forma equivalent a la castellana *sociedad de ganancias*; en el DJC, *associació a guanys*, i en el GDLC, ambdues formes, però amb una definició diferent. A la fitxa es consigna *aixecament de béns* com a equivalència de *alzamiento de bienes*; en el DJC, *aixec de béns*, i en el GDLC, *aixec de béns i alçament de béns*.

Atès que la fixació de la terminologia i la fraseologia jurídiques és un procés en el qual s'han anat establint equivalències per a formes castellanes de les quals no es disposava d'una denominació catalana normativa, alguns vocables adoptats pels professionals del dret en cada moment d'aquest procés s'han anat modificant, i, d'altra banda, el corpus lexicogràfic del tecnolèctes jurídic s'ha anat ampliant a mesura que s'hi incorporaven conceptes derivats de noves disposicions legals.

Per aquest motiu, la fixació i la difusió de termes i expressions han influït en els canvis dels usos —sovint no sense resistències dels usuaris—, com es pot comprovar, per exemple, en l'acceptació gradual d'alguns termes, com ara *interlocutòria*

(abans, *acte resolutori*), en l'adopció de les formes *en nom de* i *en representació de* en comptes de l'expressió redundant *en nom i representació de*, o en la supressió d'expressions innecessàries: *en la forma més procedent en dret, que tingui per presentat aquest escrit* (en la pètitia de demandes i querelles) o *als efectes oportuns*.

A continuació, comento una sèrie de solucions lèxiques —en algun cas, la qüestió presa en consideració i la glossa corresponent no excedeixen la nimietat— consignades en diverses publicacions, i també en documents jurídics que havien estat revisats lingüísticament.

En els documents de les causes penals, s'anomena *tipus agreujat* una variant del tipus de delictes, denominació que no està documentada. En el *Vocabulari de dret penal i penitenciari* (VDP), hi ha l'entrada *subtipus agreujat*, que caldria aclarir si fa referència al mateix concepte que *tipus agreujat*.

La construcció «X va ser condemnat executòriament per la Sentència del Jutjat» no se sap ben bé si al·ludeix al fet que va ser condemnat per mitjà d'una sentència executòria o d'una sentència ferma, o bé a alguna altra cosa.

El verb *elevat* es fa servir abusivament: «En el tràmit de conclusions, el Ministeri Fiscal i la defensa les van elevar a definitives.» En aquest cas, *elevat* es podria substituir per *considerar*.

S'incorre en un calc semàntic del castellà quan s'empra el substantiu *aprehensió* en lloc de *apoderament*: «un intent d'aprehensió d'un bé moble». Cal tenir en compte, a més, que en castellà s'usa *aprehender* com a sinònim de *confiscar* (en català, *confiscar*).

Hom podria traduir l'expressió «un delictes intentat de robatori» per «un delictes de robatori, en grau de temptativa», però si es té en compte que en el VDP hi figura *delictes intentat* sembla que es pot dir «un delictes intentat de robatori».

El lèxic jurídic es caracteritza sovint per la tendència al manteniment de formes més o menys arcaïtzants. El GDLC considera un arcaisme el verb *paccionar*, que es fa servir com a sinònim de *pactar*. S'empra la forma *causídic* per a referir-se a un procurador o a un advocat. A la fitxa *Terminologia jurídica i administrativa* es consignen *causídic* i *procurador* com a formes sinònimes i equivalents a *causídico*. El DLC defineix *causídic* com a procurador davant els tribunals i la qualifica de forma obsoleta quan s'usa com a sinònim de *advocat*. El VDP també la considera un arcaisme per a designar un procurador.

En els documents de judicis de desnonament, hi sol aparèixer la construcció «condemni el demandat a desallotjar l'habitatge i a deixar-lo vacu i expedit». Cal recordar que *vacu* significa «buit», però especialment quan s'usa en sentit figurat.

En els convenis de divorci, hi sol haver un pacte referent a l'obligació del cònjuge que tingui la guarda i custòdia dels fills de comunicar a l'altre cònjuge si ha de *pernoctar*

fora del domicili, a fi que aquest en tingui cura durant la seva absència. A banda del regust literari —o casernari— d'aquest mot, els diccionaris divergeixen a l'hora de definir-lo. L'entrada *pernoctar* en el DLC remet a *tranuitar*: «Passar la nit o gran part de la nit sense anar a dormir.» En el GDLC *pernoctar* significa: «Passar la nit en un lloc determinat.» Segons el *Diccionari català-valencià-balear*, *pernoctar* vol dir: «Passar la nit.»

La fitxa *Terminologia jurídica i administrativa* consigna *advocacia* com a equivalent de la forma castellana *abogacía*. Per a aquest terme, el VDP distingeix entre *advocacia* i *advocació* («acció i efecte d'advocar»). A la fitxa es recull també l'equivalència entre *asistir* i *assistir*. El VDP fa la precisió següent: «A diferència de l'ús que se'n fa en castellà, en català el verb *asistir* s'utilitza en el sentit d'«atendre», però no pas en el de «tenir» (un dret).»

A la fórmula final d'una escriptura de compravenda, hom pot ensopegar amb una construcció com ara: «Y, para el comprador, libro la presente primera copia en nueve folios..., que *signo, firmo, rubrico y sello.*»

Acabaré la meua exposició amb el comentari dels resultats obtinguts en la comparació, amb les solucions que es poden trobar en català, dels únics termes del *Diccionario jurídico*, de Fernando Gómez de Liaño, que presenten una certa complexitat de traducció:¹

abandono de destino: abandó de funcions (DJC); abandó de funcions, abandó de destinació (VDP). *abandó de funciones* (DJC): «Delicte comès per un funcionari, per un militar, per un sentinella, etc., en abandonar voluntàriament i sense permís dels superiors o sense haver-se-li admès la renúncia el lloc o les funcions als quals aquests l'han destinat o l'armament, etc.».

abandono de niños: abandó d'infant (DJC), abandó de menors (VDP).

abandono de querrela: abandonament de querrela (LECr).

acción de jactancia: jactància (DJC).

acción pauliana: només hi ha la definició a l'entrada *actio* (DJC).

acción posesoria o acción interdictal: en el DJC només hi ha l'entrada *interdicte*: «Judici possessori, sumari o sumaríssim.» A l'entrada *judici* no hi ha *judici possessori*. A la definició de *actio* es fa referència a accions interdictals: «Algunes ac-

1. Sigles de les publicacions: *Diccionario jurídico*, de F. Gómez de Liaño (L), *Diccionari jurídic català* (DJC), *Diccionari de la llengua catalana* (DLC), *Gran diccionari de la llengua catalana* (GDLC), *Diccionari castellà-català* (DCC), *Vocabulari de dret penal i penitenciari* (VDP), Codi civil (CC), *Terminologia notarial* (TN), *Cercaterm* (CT), Llei d'enjudiciament criminal (LECr).

cions encara tenen establert un procediment especial com són l'executiva, les interdictals, la hipotecària, etc.».

accisa: impost especial (CT). *accisa* (L): «Impuesto especial de carácter indirecto que grava algunos artículos de consumo.».

acto obstativo: —. *acto obstativo* (L): «Acción de oposición por parte del dueño del predio dominante al disfrute de una servidumbre no reconocida. Desde este acto empieza a contar la prescripción para la adquisición de servidumbres negativas (art. 538 del CC).».

agir: —. *agir* (L): «Demandar en juicio.».

agnació: agnació (DCC, DLC, GDLC).

albacea dativo: en el DJC hi ha *datiu*: «Dit del curador del fideïcomís i de l'herència jacent nomenat pel jutge en defecte de testamentari», però el mateix DJC no recull *testamentari*.

almoneda: subhasta (DCC).

bienes troncales: en el DJC només hi ha *troncalitat*; el DLC i el GDLC recullen *troncal*.

calicata: sondatge (DCC), cala (CC); cala / fossa pedològica (CT). *calicata* (L): «En el derecho minero, exploración de un terreno para averiguar los minerales que contiene...».

cambio a la par: canvi a la par (DCC).

cañada: carrerada (DCC, CC).

cordel: carrerada (DCC), tirany (CC), carrerada (CT).

cláusula irritante: en el DJC hi ha l'entrada *irritant*, que remet a *invalidant*.

comoriencia: morir alhora (CC), commoriència (CT).

delito de hábito: delictes hàbit (DJC), delictes habituals (VDP). *delito de hábito* (L): «Son aquellos que denotan una tendencia en el agente hacia su comisión. El supuesto típico es el del Art. 542 del CP, que castiga al que habitualmente se dedicare a préstamos usurarios.» *delictes hàbit* (DJC): «Delictes compost d'una sèrie d'actes que, presos individualment, no constitueixen delictes, però que ho són en el conjunt.».

depósito de mujer casada: —. *depósito de mujer casada* (L): «Puede decretarse judicialmente cuando la mujer entable contra el marido demanda de divorcio o acción de nulidad matrimonial; y recíprocamente, cuando el marido presente contra la mujer demanda de divorcio o acción de nulidad del matrimonio (art. 1880 de la LEC).».

estribo de presa: servitud d'estrep de resclosa (CC).

- femeneidad:** femineïtat (DCC, DLC, GDLC). *femineïtat* (GDLC): «DR Condició de certs béns d'ésser pertanyents a la dona.»
- guarentigio:** guarentigi (GDLC). *guarentigi* (GDLC): «1 DR Relatiu o pertanyent al garant o a la garantia. 2 clàusula **guarentígia** HIST DR CAT Clàusula (anomenada també *pacte guarentigi*, segles XIII al XVIII) per la qual hom donava a una obligació de pagament de quantitat consignada en escriptura pública la força de sentència ferma.»
- inmisión:** immissió (GDLC). *immissió* (GDLC): «ECOL Presència en l'atmosfera d'una substància que li és estranya i que és susceptible d'afectar un element del medi o un organisme que hi viu.»
- monipodio:** conxorxa (DCC). *monipodio* (L): «Convenio de personas que se unen con fines ilícitos.»
- pacotilla:** pacotilla (DCC, DLC, GDLC). *pacotilla* (GDLC): «MAR Porció de mercaderies que els tripulants d'una embarcació poden embarcar sense pagar noli.»
- testamento cerrado:** testament clos (DJC), testament tancat (TN).
- testamento de loco:** —.
- testamento inoficioso:** en el DJC només hi ha l'entrada *inoficiós*.
- testamento nuncupativo:** en el DJC només hi ha *nuncupatiu*; TN consigna *testament obert* i *testament nuncupatiu* com a sinònims. *testament obert* (TN): «Testament en el qual el testador manifesta la seva voluntat davant un notari i, si escau, testimoni.»
- testigo de conocimiento:** testimoni de coneixement (TN).
- título no traslativo de dominio:** apareix en els exemples de l'entrada *translatiu* (DJC, DLC, GDLC): «un títol translatiu de domini».
- título traslativo:** —. *título traslativo* (L): «Es aquel que se hace a perpetuidad y en cuya virtud se transfiere la propiedad de la cosa mediante sus bienes, como la venta, la dote, etc.»
- treudo:** —. *treudo* (L): «Censo enfitéutico, el canon del cual paga el dominio útil al directo, unas veces en dinero y otras en frutos.»
- trifinio:** trifini (DCC, GDLC).
- tuición:** tuïció (DCC, DLC, GDLC).
- uncia:** unça (DCC, CT).

En resum, les mancances en els materials existents per a la traducció de terminologia i fraseologia jurídiques del castellà al català fan necessària una tasca de fixació

lèxica, i també de difusió de les formes establertes, que es podria plasmar en l'edició d'un nou diccionari jurídic que contingués definicions rigoroses i exemples prou il·lustratius.

Quant als connectors i les expressions pròpies de la llengua estàndard, caldria fixar-ne les formes i els usos en els diccionaris generals, a fi d'afavorir la desaparició del munt de vocabularis bilingües que circulen pel món de la correcció i la traducció i dels quals s'han constatat les insuficiències, relacionades sobretot amb la impossibilitat de contextualització a causa de la falta de definicions.

Bibliografia

Codi civil. Barcelona: Fundació Jaume Callís, 1991.

Diccionari castellà-català. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995.

Formulari jurídic. Barcelona: Consell dels Il·lustres Col·legis de Procuradors dels Tribunals de Catalunya, 1997.

GÓMEZ DE LIAÑO, F. *Diccionario jurídico*. 4a ed. rev. i augm. Oviedo: Fórum DL, 1991.

Gran diccionari de la llengua catalana. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1998.

Diccionari jurídic català. Barcelona: Col·legi d'Advocats de Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Edicions 62: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Palma: Moll; València: Edicions 3 i 4, 1995.

Terminologia jurídica i administrativa [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, 2003. <<http://www.gencat.net/justicia/serveis/linguistic/eines/termin/juradm.pdf>> [Consulta: 17 novembre 2004]

Terminologia notarial. Barcelona: TERMCAT, 2004.

Vocabulari de dret penal i penitenciari. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia: TERMCAT, 2000.